

Å forstå kompetanse

Med Kunnskapsløftet ble det innført kompetansebaserte læreplaner i fag. Det vil si at læreplanene beskriver den kompetansen eleven skal tilegne seg i faget. Å forstå hva kompetanse innebærer er derfor nødvendig i det lokale arbeidet med læreplaner for fag.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 18.05.2016

Forståelse for kompetansebegrepet i læreplanverket

Forståelse for kompetansebegrepet må ligge til grunn for arbeidet med læreplaner og vurdering.

Kompetanse er i læreplanverket for Kunnskapsløftet forstått som

«evnen til å løse oppgaver og mestre komplekse utfordringer. Elevene viser kompetanse i konkrete situasjoner ved å bruke kunnskaper og ferdigheter til å løse oppgaver.

Det kan handle om å mestre utfordringer på konkrete områder innenfor utdanning, yrke og samfunnsliv eller på det personlige plan».

I definisjonen av kompetanse som ligger til grunn for læreplanverket, kan det være hensiktsmessig å se nærmere på hva de enkelte elementene i definisjonen kan innebære.

Hva betyr det å mestre komplekse utfordringer?

- **Kompetanse er mer enn en ferdighet eller en kunnskap:** Den konkrete oppgaven eller situasjonen er avgjørende for hvilken kompetanse som kreves. Fordi mange oppgaver eller situasjoner er komplekse, er kompetanse noe mer enn én ferdighet eller én kunnskap. Ofte må

kunnskaper og ferdigheter kombineres og brukes sammen. Kompetansemålene i læreplanene vil derfor ofte bestå av både kunnskaper og ferdigheter som til sammen utgjør kompetansen.

- **Deler versus helhet til slutt:** I den konkrete opplæringen må noen ganger deler av kompetansemålet eller enkelte kunnskaper eller ferdigheter oppøves hver for seg. Det kan da være hensiktsmessig å utvikle lokale læringsmål. Samtidig må delene elevene øver på settes sammen til kompetansen elevene skal utvikle, og kompetansemålene må ikke deles opp på en slik måte at helheten blir borte. Det er kompetansemålene elevene skal arbeide frem mot og vurderes i.

Hva betyr det å vise kompetanse i konkrete situasjoner?

- **Anvendelse er en del av kompetansebegrepet**
Å kunne mestre konkrete situasjoner innebærer noe mer enn «bare å ha» kunnskaper og ferdigheter. Kunnskapene og ferdighetene må kunne anvendes i ulike situasjoner og til å løse oppgaver eller en konkret utfordring. I det lokale arbeidet med læreplaner blir det viktig å finne oppgaver og situasjoner som krever at elevene får øvet på og at de får vist sin kompetanse, at de tar i bruk kunnskaper og ferdigheter i kombinasjon.
- **I arbeidet med læreplaner og vurdering handler det om å finne situasjoner der elevene både får øvet på og vist kompetanse**
Kunnskap forandres raskt og elever må kunne bruke det de lærer i konkrete situasjoner og kunne overføre det til nye situasjoner. Læring og vurderingssituasjoner må derfor være noe mer enn å bare «sjekke ut» kunnskaper og ferdigheter.

Hva betyr det å mestre kompetanse på områder innenfor utdanning, yrke, samfunnsliv eller på det personlige plan?

Kompetansemålet uttrykker en kompetanse i seg selv. Kompetansemål er formulert med tanke på at elevene trenger ulike kompetanser i nåværende og framtidig utdanning, yrke, samfunnsliv og på det personlige plan. I tillegg kan kompetansemålet ses som en del av mer overordnede mål med opplæringen slik det er beskrevet i Generell del, i Prinsipper for opplæringen eller i formålet med faget i læreplanene for fag. For eksempel er det mulig å forstå og begrunne kompetansemål på bakgrunn av Generell del, Prinsipper for opplæringen eller formålet med faget. Refleksjon rundt de mer overordnede formålene med opplæringen kan bidra til å se flere kompetansemål i sammenheng, og til å reflektere over kompetanse elevene trenger på sikt.

Eksempel på hva de enkelte elementene i kompetansebegrepet kan innbære

De enkelte elementene i forståelsen av kompetanse i læreplanverket, kan vises gjennom dette

eksemplet. I læreplanen for samfunnsfag etter 10. trinn finner vi følgende kompetansemål,

- Eleven skal kunne gjøre greie for korleis ulike politiske parti fremjar ulike verdiar og interesser, knyte dette til aktuelle samfunnsspørsmål og argumentere for eige syn.

Her følger eksempel på hva de enkelte elementene i kompetansebegrepet kan innebære for dette kompetansemålet.

Å mestre komplekse utfordringer og vise kompetanse

Kompetansen i kompetansemålet over består blant annet av følgende kunnskaper

- ulike partier og hva de står for
- hvor de ulike partiene skiller seg fra hverandre
- aktuelle samfunnsspørsmål

Kompetansen i kompetansemålet består blant annet av ferdighetene

- å tilegne seg informasjon
- å kunne gjøre greie for
- å kunne argumentere

Kompetansemålet krever at kunnskapene og ferdighetene kombineres. For eksempel må elevene kunne noe om politiske partier og noe om aktuelle samfunnsspørsmål, men de må også kunne kombinere disse. Elevene må bruke en rekke ferdigheter, og kompetansemålet åpner for at det her kan gjøres valg og tilpasninger fra lærere eller elever. Skal for eksempel elevene argumentere og gjøre greie for noe skriftlig, muntlig, ved hjelp av digitale ferdigheter og så videre.

For at elevene skal ha utviklet denne kompetansen trenger de altså både ulik kunnskap og de trenger ulike ferdigheter. De må også kunne vise at de kan anvende både kunnskapen og ferdighetene sammen, at de har utviklet kompetansen slik den er uttrykt i kompetansemålet.

Del av mer overordnede formål med opplæringen

Kompetansen i dette kompetansemålet kan også ses som en del av en større kompetanse elevene skal utvikle og som de trenger for utdannings, yrke, samfunnet eller på det personlige plan. Denne større kompetansen kan være knyttet til andre deler av læreplanverket.

- Generell del, "Den [opplæringen] skal fremme demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet".

- Prinsipper for opplæringen, "Skolen og lærebedrifta skal førebu elevane på å delta i demokratiske avgjerdsprosessar og stimulere til samfunnsengasjement både nasjonalt og internasjonalt".
- Formålsbeskrivelsen til samfunnsfag, "Faget skal stimulere til (...) aktivt medborgarskap og demokratisk deltaking".

Må skolen utarbeide lokale læringsmål, kriterier og kjennetegn?

I arbeidet for å utvikle kompetanse må noen ganger kunnskap og ferdighet øves på hver for seg, før dette settes sammen til kompetansen kompetansemålene uttrykker. På veien mot kompetanse kan det være hensiktsmessig å utvikle lokale læringsmål, kriterier eller kjennetegn på måloppnåelse. Kompetansemålene er ulike og har ulike kompleksitet, og hvordan lærere skal jobbe med kompetansemålene må tilpasses i opplæringen til hvor elevene er i sin læring. Skolen eller lærerne må utfra sitt profesjonelle skjønn vurdere når og om det er hensiktsmessig å utvikle læringsmål, kriterier og kjennetegn. Det avgjørende for opplæringen er at

- elevene og lærlingene skal være kjent med hva som er målene for opplæringen og hva som blir vektlagt i vurderingen av kompetanse (§ 3-1)
  - Men det er **ikke** et krav i opplæringslova, forskriftene til lova eller i læreplanverket at det må utarbeides lokale læringsmål, kriterier eller kjennetegn på måloppnåelse til alle kompetansemål
  - Opplæringen er koblet til kompetansemålene og bidrar til at eleven oppnår kompetansen med høyest mulig grad av måloppnåelse.

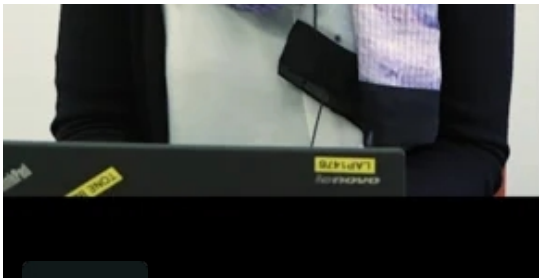
Film om å forstå kompetanse

Her snakker Tone i Udir om kompetansebegrepet i Kunnskapsløftet.

Utdanningsdirektoratet: Å jobbe med læreplan, del 2 av 4
from Utdanningsdirektoratet

- Elevene/lærlingene skal være kjent med hva som er målene for opplæringen og hva som blir vektlagt i vurderingen av kompetanse (§ 3-1)
  - MEN det er *ikke* et krav i opplæringslova, forskriftene til lova eller i læreplanverket at det må utarbeides lokale læringsmål, kriterier eller kjennetegn på måloppnåelse til alle kompetansemål
  - Skolen/lærerne må utfra sitt profesjonelle skjønn vurdere når og om det er hensiktsmessig
- Det avgjørende er at opplæringen er koblet til

kompetansemålene og bidrar til at eleven oppnår kompetansen med høyest mulig grad av måloppnåelse

Eksempler på hvordan kompetansemål kan forstås i lys av læreplanverket

Generell del og Prinsipper for opplæringen bidrar til å sette kompetansen inn i en større sammenheng og gir føringer for arbeidet med fagene. Tekstene om formål, hovedområder og de grunnleggende ferdighetene er en forutsetning for å forstå kompetansemålene og hva samlet kompetanse i faget er.

Eksempel fra læreplan i samfunnsfag - Demokratisk deltakelse

Her er et eksempel der flere kompetansemål fra læreplanen i samfunnsfag kan forstås i lys av formålet med faget og prinsippene for opplæringen.

Formuleringene fra prinsippene for opplæringen og fra formålet med faget kan bidra til å gi retning for de utvalgte kompetansemålene og for eksempel bidra som hjelp til hvilket innhold dere vil velge for å jobbe med kompetansemålene.

Eksempel fra læreplan i samfunnsfag - Demokratisk deltakelse

Tatt fra	Tekst
Prinsipper for opplæringen	Skolen og lærebedrifta skal førebu elevane på å delta i demokratiske avgjerdsprosessar og stimulere til samfunnsengasjement både nasjonalt og internasjonalt.
Formål med faget	Faget skal stimulere til og gje erfaring med aktivt medborgarskap og demokratisk deltaking.
Kompetansemål Vg1/Vg2	• bruke samanfallande og motstridande informasjon frå statistikk til å drøfte ei samfunnsfagleg problemstilling • utforske og diskutere korleis ein kan vere med i og påverke det politiske systemet gjennom å bruke ulike kanalar for påverknad • gjere greie for styreforma og dei viktigaste politiske styringsorgana i Noreg, både norske og samiske, og drøfte fleirtalsdemokratiet

Eksempel fra læreplan i samfunnsfag - historisk forståelse

Dette eksemplet er også fra læreplanen i samfunnsfag. Det viser hvordan hovedområdene og formålet med faget bidrar til å sette kompetansen i kompetansemålet inn i en større sammenheng og gir retning for opplæringen. Det er viktig å kjenne til beskrivelsen av hovedområdene og formålet med faget for å kunne forstå hva slags kompetanse elevene skal utvikle.

Eksempel fra læreplan i samfunnsfag - Historisk forståelse

Tatt fra	Tekst
Formål med faget	Som menneske inngår vi i ein historisk samanheng, og ei lang rekkje historiske hendingar har påverka utviklinga av samfunnet.
Beskrivelsen av hovedområdet historie	Hovudområdet dreier seg om å utvikle historisk oversikt og innsikt, og å undersøkje og drøfte korleis menneske og samfunn har forandra seg gjennom tidene.
Kompetansemål etter 4. årstrinn	• bruke omgrepa fortid, notid og framtid om seg sjølv og familien sin

Vi ser her at ifølge hovedområdet skal elevene *utvikle historisk oversikt og innsikt* og undersøke og drøfte hvordan *menneskene og samfunnet har forandret seg gjennom tidene*. Formålet med faget fremhever at *vi inngår i en historisk sammenheng*.

Dette kompetansemålet kan i en praktisk opplærings situasjon lett bli en ren beskrivelse av familien. Her kan formålet med faget og hovedområdet bidra som hjelp til å forstå kompetansemålet og hva slags retning og innhold man kan velge for å arbeide med kompetansemålet.